

3. HOSPODÁŘSKÁ INSTRUKCE

DOKUMENT:

Instrukcí Nelahozeveská úředníkovi a písařům na témž zboží vydaná, která se v některých předních artikulích a povoláních svých chovati mají. Před 1588.

Předmluva. Ačkoliv jeden každý ouředník neb služebník, kterýž se v službu dává a k sobě co přijme, to sám věděti a znáti má která by se v povolání svém chovati a v čem by dobrého pána svého hledati měl: avšak pro lepší vyrozumění vuole mé tuto krátků zprávu, kteráž z jiných starých předešlým ouředníkům mým Nelahozeveským vydaných instrukcí v hromadu sebrána jest jaký bych ještě v některých předních artikulích při témž zboží mém rád umítá chtěl, sepsati jsem dal; nic o tom nepochybujíc, že se Ouředník můj netoliko v tom ve všem, což se níže dokládá, tak spravovati bude, ale co by nadto výše kdy podle příležitosti s lepším mým užitkem najíti a způsobiti mohl, že pilností svou v tom nic sjíti nedá.

1. Aby lidé k slovu božímu přidržáni byli. Předkem a nejprve, poněvač bázeň bouží počátek vši moudrosti a znamení dobrého spravování jest, protožto on, jakožto Ouředník, sám sebe všem řádně a příkladně chovati jmá, též jiný služebníky čeládku a poddaný mé ke všemu dobrému vésti, a nad tím bedlivou ruku a neustálou držeti jmá, aby ti, kteříž pod správou jeho jsou po vsecky časy v den nedělský a jiný vejroční sváteční do kostela chodili, a tu slovu božímu vyučování souce vůlí jeho se spravovali, vrchnosti své poslušni byli a povolání svého světsí bedlivostí vykonávati hleděli. A poněvaž tu kněz zřídka bejti může protož vsecknu a všelijakou čeládku, též poddaní tu blízko přisedící ouředník k tomu umítá má, aby se každou neděli, když by kněze tu nebylo a se na zámku zvonilo nahoru v ukázané místo najíti dali. A když se tak lidé po jednom i druhém zvonění sejdou, tu se předkem písnička jedna nebo dvě zaspívají, a potom jim evangelium i s vejkladem přečísti jmá. A jestli kdo toho zomyslně zanedbati chtěl, vězením i jinak náležitě podle zasloužení potrestáni bejti mají. Neb pokudž se nejprve království buožího vyhledávati bude, žádná pochybnost není, že pán Bůh ke všemu jinému rozšafnému spravování rozumu přispořiti též pomoc a požehnání k tomu dáti ráčí.

2. Kdy a jak lidé slyšáni býti mají. Lidi a poddané mé obyčejně v týhodni jednou, totiž v den sobotní slyšeti. Od nich psáti a jednoho každého podle spravedlnosti a příležitosti bez daruov tak zastávati má, abych já těmi věcmi tam i jinde jsouc, tím méněji zaneprazdňován byl. Jestli by pak která věc tak pilná byla že by průtahu až do soboty trpěti nemohla, to hned bez odkladu vyslyšeti a tak opatřiti má, aby jeho příčinou v tom obmeškáno nic nejsouc. skrze to lidem skrácení se nestalo. Nemoh[li]-li by pak čemu sám rozuměti neb odolati. to časně na mne vznášeti, a v tom se dále poručením mým spraviti jmá.

3. Aby gruntuov neopouštěli, aniž od nich nezastavovali. Též nad tím ruku držeti má, aby lidé nechajíc krčem a přílišného pití, živnostech svých pilnější byli ; a žádnému toho se dopouštěti nemá, aby se co bez vědomí a povolení mého od gruntuov zastavovati, prodávati aneb odcizovati jmělo: anobrž jestli by kterej živnost svou tak zomyslně mrhati a grunt opouštěti chtěl, o tom mi časně oznámiti a to tak opatřiti má, aby ten grunt nemůže-li k vpravě přijít, jiným a lepším hospodářem osazen byl.

4. O přijímání a propouštění poddaným. Na grundy mé on ouředník bez vědomí a dovození mého žádných cizích poddaných přijímati, ani žádného z poddaných mých, buď ženského

nebo mužského pohlaví, sám o své ujmě žádných vymyšleným způsobem propouštěti nemá. Než jestli by se který cizí poddaný pode mnou osaditi chtěl, aneb kdo z poddaných mých propuštění hledal, o tom o všem mi prve dostatečnou zprávu učiniti, a podle toho i zdání své, co by se v tomu učiniti neb nechati mohlo, též co by mi na tom záleželo, jaká týchž lidí možnost jest, jsou-li zachovalí, čili podezřelí a závadní, oznámiti má.

5. O sirotcích, kdy se stavěti mají. Sirotci, co se jich koliv na zboží mém Nelahozeveském nachází, každý rok při sv. Jiří. Martině nahoru obesláni a s pilností zejména, jakého pohlaví, jak staří, odkud a čí jsou, poznamenáni býti mají, aby na každý čas o nich vědomost jsouc, ti, kteří by se k potřebám mým hodili, nahoru vzati neb k jiným službám mezi lidi s jistým vědomím do času a tak propuštěni byli, aby při dosloužení roku svého bez zaneprázdnování záplatu svou zouplna jmíti, a se zase k zápisu při sv. Martině postaviti mohli. Též také i toho se při tom šetřiti má, jestli by který z poddaných nějaé dítky měli, kteří by se k liternímu neb jinému učení hodili, ti mimo jiné v tom tak fedrováni býti mají, aby někdy potom k potřebám a službám mým též obrátiti se mohli. Avšak bez vědomí a povolení mého žádní sirotci do školy ani jinamrozšikováni býti nemají.

6. O trestání lidí. Co se pak všelijakých vejstupkův dotejče, poněvadž možné není, aby se někdy něco toho mezi lidmi neb čeládkou přitrefiti nemělo: což lehčejšího jest, to ouředník sám napraviti a k jednomu každému podle zasloužení, uznání a potřeby mírným trestáním se zachovati může. Než jestli by se kdo co těžšího a tak veliké věci dopustil, pro kterouž by na hrdle trestán býti mohl, toho ničehéhož ouředník pro dary ani žádný jiný vymyšlený způsob přede mnou tajiti, také žádného bez vědomí mého o své ujmě katem trestati dáti nemá.

7. O pokutování lidí. A poněvadž mnohdykrát některé věci se přitrefují, kteréž pro nepříhodnost času neb z jiných příčin vězením trestány býti nemohou, takže se takoví vejstupkové obzvláštními pokutami zkrotiti musejí : protož přišlo-li by kdy k čemu k tomu, že by ouředník na koho jakou pokutu vložiti chtěl, to se mně vše k ruce dáti má. A on ouředník má mi prve , jaká osoba, jaká vina, též čím by koho chtěl pokutovati, dostatečnou zprávu o tom učiniti, a v tom se dalším mým poručením spraviti : avšak se toho při tom toho šetřiti má, aby lidé raději dílem nežli na penězích a jich jmění pokutování bejvali. Jaké by [sic] pak pokuty na poručení ouředníka od písaře důchodního s pilností v obzvláštní k tomu připravená pokutní registra s doložením, proč se ty dály a čím vykonány jsou, poznamenány bejti mají. A co se toho na penězích neb obilí do roka sejde, to sobě písař mezi jiné důchody za příjem položiti a při počtu z toho odpovídati má. Než on ouředník k své ruce žádný pokuty ani daruov přijímati nemá.

8. O slibech a rukojemstvích. A poněvadž i to ještě při tom se nachází, že mnozí lidé zoufalí, vězením ani pokutami ztrestáni býti nemohou, tak že na rukojmě a jiné řetízky vzati býti musejí : protož ouředník toho pilně šetřiti má, koho by tak z hodných příčin a uznalé potřeby na jakežkoli způsob a na rukojmě vzal, aby takové rukojemství prve, nežli by ti lidé propuštěni byli, v obzvlášť k tomu připravená registra rukojemská zapsati dal, ničehéhož toho, co se za ouřadu jeho dítí bude, nevypouštějíc. A poněvadž takoví lidé obyčejně na propadanej základ na rukojmě dávání bejvají., sluší nad tím, aby se tomu všemu dosti stalo, ruku držeti, a neuchoval-li by se kdo tak, má se ten základ bez meškání mně v ruce na rukojmích právem stavním i jinak dobejvati. Než co se jiných rukojemství [dotýče], kdež jedni za druhý z strany některých dluhuov slibují, toho lidem poddaným mým nedopouštěti, anobř v tom se vyměřením sněmovním spraviti.

9. O psaní ouředním. Také ouředník všelijakých psaní, kteréž k ouřadům psáti [bude], připisy zanechati, a je s pilností do zvláštních k tomu připravených přípisních registr písaři

vepsati dáti jmá. A co se zase odjinud, buď z měst neb odkudžkoliv k ouřadu jeho dostane, buod' skrze psaní zavřená neb odevřená dostane, to též vše při kanceláři zanechati zouplna a tak opatřiti má, aby se to na každý čas tu za něho, neb po odstupování jeho, pro budoucí zprávy a potřeby najíti mohlo.

10. O soudech a počtech kostelních. Soudové, pokutové [sic] a počtové kostelní vždy mezi novým letem a postem, pokudž prázdnot jest a čas k tomu slouží, odbývání býti mají. Toho se při tom šetřiti má, aby lidem při tom času vždy každý rok za grunty při registřích platiti nepominuli a peníze zadržovati nehleděli. A co se toho kdy do truhlice složí nebo komu propustí, to se též vše pořádně v registra purkrechtní s pilností poznamenati a to tak opatřiti má, aby se budoucně dokonalá zpráva, co se za ouřadu jeho dalo, při registrách najíti mohlo.

11. O sirotčích a kostelních penězích. Sirotčí a kostelní peníze bez vědomí a povolení mého žádnému rozpůjčovány ani k mé vlastní potřebě vyzdvihovány býti nemají; anobř co prve vyzdvíženo, aby to bez měškání splaceno a zase do truhlice složeno bylo. Též i to se při tom tak opatřiti má, aby se sirotkům, prve nežli by k letům přišli a sobě zakoupení učinili, peníze na marné věci nevydávaly. Od truhlic sirotčích rychtářové a konšelé z každé vsi klíče mítí mají, a bez vědomosti a přítomnosti jejichžádnému z truhlice nic vydáno ani propuštěno býti nemá.

12. O inventáři. Inventář každý rok se obnoviti má, a písař má jednomu každému, co pod mocí jeho zůstává, bez odkladův hned po obnovení inventáře ceduli řezanou vydati, a druhé za sebou zanechati; a co kdo kdy více po obnovení inventáře přijme, to jednomu každému do též cedule bez omylu připsáno a to tak opatrováno bejti má, když se potom na inventář nastupovati bude, aby se ty věci za jedním každým zouplna najíti mohly, a kdo by co toho zomysla a z nedbanlivosti zmrhal, tomu to na službě neb jiným placením jeho sráženo bejti má. Originál pak téhož inventáře za ouředníkem a přípis toho za písařem důchodním při kanceláři zůstati má, z kteréhož oni oba při vyjití roku budou povinni odpovídati.

13. O zavírání dvorů. A poněvadž ouředník ustavičně byt svůj ve dvoře jmíti bude, protož k šafáři na každý den dohlídati a jeho k tomu tak přidržeti má, aby všudy zavřín jsouc, netoliko dobytek nikam z něho na škody, neb čeládka k provozování svejch zbytečností času nočního vycházeti nemohla, ale aby také i svršky i jiné věci ve dvoře složené, kteréž se ne všechny pod zámek schovati mohou, před stupkami a povaleči, kterýchž v tom kraji zvláště tu při silnici víc než kde jinde jest, v pokoji zůstaly a rozkradeny nebyly. Čeládka také všední den, když z díla přijdou, nikam ze dvora nevycházeti, anobř kdo k čemu jsou se zjednali, vopatřiti a vyhledati mají, a jestli by pak kdy v den sváteční kdo, opatříc prve což náleží kde vyšel, však před zavíráním zase dvora najíti se dáti má. Ouředník pak na každý den prve, nežli by ležet ušel, má toho spatřiti, všecka-li čeládka doma jest; a poznal-li by to, že by kdo z čeládky buď ve dne neb v noci tak zacházeti a zase odcházeti chtěl, toho žádnému trpěti a přehlídati nemá, anobř to tak oopatřiti, byla-li by kdy toho jaká potřeba, aby se jednoho každého vědělo kde hledati a kde doptati.

14. O dvoru poplužním. A kdež také na témž zbuoží toliko ten jediný dvůr poplužní mám, s kterýmž ouředník dosti malou práci jmíti bude, protož ouředník ne všechno na šafáře se ubezpečujíc, na každý den sám k čeládce, jak se voře neb jiný dílo dělá, přihlídati a k tomu se tak snažiti má, aby všechno v čas a tak jakž náleží spraveno jsouc, také nějaký užitek za tu práci poznati se z toho hospodářství mohl.

15. O způsobu a příležitosti kraje. A poněvadž za příčinou rozličných případností těžko o tom vypisovati, co by kdy a kterého času a jak dělati se mělo, protož potřebí bude, aby ouředník, nemaje jiné práce, na každý čas o to se sám starati a v tom starání hospodáři toho kraje svědomými i lidmi spravovati se hleděl; neb pokudž příležitost kraje, semen, rolí a

jiných příčin hospodářských s pilností vyšetřovati bude, žádná pochybnost není, že tomu všemu, co kdy potřebí bude a co by užitek přinášeti mělo, vyrozumí.

16. O dobytku všelijakém ve dvoře i v ovčíně. A mohouc také každé hospodář to znáti, že hospodářství poplužní nejvíc dobyt看em stojí, kteréž bez hnoje zvelebováno a opatrováno býti nemůže: protož poněvadž nyní mimo předešlé časy dobytka ve dvoře i v ovčíně velmi málo jest, všelijakého dobytka, jakožto hovězího, svinského i ovčího, tím více se osaditi i jinak do dvora i do ovčina se způsobiti a to tak opatřiti má, aby netoliko pro děláni hnoje, tím více i dobytka ve dvoře i v ovčíně bylo, ale aby ve všem dostatek jsouc, vždycky s potřebou dobytka hovězího ke žlabu i jinak pro kuchyni, též i vepřův pro zasazování na krm[n]ík, ve dvoře se najíti a vybírati mohlo. Což se také při dvoře kterého roku jakého dobytka vosadí, aneb za hotový peníze k chování prikoupí, to do inventáře připsáno bejtí; a zase proti tomu, co se kdy do kuchyně zabije, prodá nebo umře, na to vše písař s šafářem a ovčákem pořádný vruby držeti má.

17. O pastejřích a chování dobytka. Krav dojných ve dvoře ustavičně nejmín čtyřiceti býti, a k těm se čtyry děvky chovati mají; vovec bahnic též nejmín přes zimu do pěti nebo do šesti set se při ovčíně zavřítí a to tak opatřiti má, aby pastýřové i jiná čeládka majíc jen půl práce, darmo za to peněz nebrali, neb buod' dobytka málo nebo mnoho, šafáře, děvkám, skotákům, sviňákům a ovčákům jednostejně se platí a potrava jejich vydávati se musí. Protož to raději tak naříditi, aby taková čeládka za tu službu a vychování, kteréž mají, také pilnou práci majíc, těch peněz i jiného nákladu, kterýž na ně jde, odsluhovati mohli.

18. O opatrování koní. A kděž také do téhož dvora předešle s nemalým nákladem koní drahý skoupiti sem dal, protož ouředník k pacholkům tak dohlídati má, aby se těm netoliko žádná škoda nestala, ale aby se také tak dávati hledělo, aby se domácimi potahy bez přílišného ztěžování lidí tím více zdělati mohlo. Též i to se při tom spatřiti má, jestli by který kůň starý byl, aneb pro kterou vadu jinou se nehodil, aby v čas odbyt, a na to místo jiný zjednán byl. Avšak bez vědomí mého ouředník žádného koně ze dvora prodávati ani žádným jiným vymyšleným způsobem odbejvati nemá. Než jestliby, jakž dotčeno, který kůň se nehodil, má nejprve ouředník, jaká vada tři tom koni se nachází a proč chován býti nemůže, oznámiti.

19. O koně ouředníka a outratách jeho. A poněvadž při tom zboží práce dosti neveliká jest, protož ouředník sobě více nežli jeden kůň chovati nemá. Na ten jemu od písaře obročního každé tejdén dva věrtele míry Velvarské ovsá dávati se má. Než kdyby který den doma nebyl, to se za tejdén sraziti má; neb jestliže by kdy [byl] po potřebě své vlastní, bude povinen obrokem jeho i jinou potravou se sám opatřiti. A jestliby kdy bez čeho bejtí nemohl[o, a] ouředník kde v potřebách mých odjeti musel, mírná a skrovná outrata, což náleží, jemu podle uznání pasirovaná bude.

20. O volácích a volích tažných. K volákům též i na každý den také dohlídati, aby velmi nezaháleli, anobř co každému poručeno jest, aby s pilností prací svých buďto vpením potřeb k zámku neb oráním na poli vykonávati hleděli. Též i toho se při tom tak šetřiti má, aby vždycky něktrý vuol zbytečný mezi jiným dobyt看em na pastvě byl. Jestliby se kterej vuol, jak se často přihází, rozkulhal nebo jinak roznemohl, aby hned jiný zapřažen byl, jsouc s celým potahem, aby se státi a s čeládkou zaháletí nemuselo.

21. O vydání peněz čeládce. A summou všecknu a všelijakou čeládku jinou ouředník k tomu jmíti má, aby povolání svého a díla pilni byli. A aby se žádný jídlem ani ničímž jiným vmlouvati nemohl, protž stravou tak chování býti mají, na čemž by obvyknouti mohli. Na potřeby také každému podle potřeby a zasloužení písař v mírnosti až do oučtu peníze vydávati, avšak toho při tom šetřiti má, aby se ta některá čeládka běžný zimy nepřeválejíc a toho času, když poněkud stravy nemohou zaluhovati, peníze vyberouc, z jara, když dílo nastane, od služby nerozběhla, a již toho času, kdy by se na poli dělati mělo, pro nedostatek

čeládky aby se s koňmi v marštali státi nemuselo. Než zase proti tomu, která čeládka roku svého s pilností odsluhuje, té písař při vyjití času, kdyby se prve toho, čímž povinni jsou, zpravili, bez meškání a za sebou peněz zadržování zouplna zaplatiti má. Avšak i na to potřebí pozor míti, co se kdy čeládce které buď v tom čase neb při odplacování služby peněz vydává, aby těch marně v krčmách nemrhali neb jinak prohráli, ale raději se předem podle potřeby na to odívati hleděli. Též také aby mezi čeládkou a písařem strany vydávání peněz žádná hádka nebyla, protož písař s jedním každým pořádný vruby držeti, a ty potom k počtu položiti má.

22. O setí a klízení obilí a pole. Též i na to pozor míti má, aby se každý rok před setím semena v čas připraviti a taak vykliditi hleděly, aby skrze to žádný obmeškání neb nebezpečnoství očekávati nebylo; a co se také který rok jakéhož koli obilí oseje a zase s pole sklídí, na to písař s šafářem dostatečné vruby držeti a potom i ku počtu položiti má. Nicméně má ouředník také k tomu ke všemu sám dohlídati, a mně toho všeho, jakž kdy po setí neb po žněch bude, poznamenání rukou jeho vlastní sepsané neb podepsané pro zpravu bez meškání odeslati.

23. O počtech ovčáckých. Od ovčáka také ouředník každého půl léta, totiž při sv. Jiří a při sv. Havle, v přítomnosti písaře důchodního pořádný počet přijímati má, aby ovčák tím méněji tu forteluov užiti mohl. Protož hned při počtu, nežli u lis dobytek se vyčte, kůže s dobytka umrlého vyčítány býti mají. Neb když se prvé dobytek vyčte, a ovčák již vyrozumí, co se jemu dobytka na živě nedostává, může se vyrozuměti, že ostatek kožemi všelijakými bitými umrlými snadně dosaditi může, co se i na díle poněkud tuhdy přijde. Také i to se při tom opatřiti tak má, když co umře, to má ovčák, prve nežli to vytáhne, nahoru přijdouc, písaři neb ouředníku ozámiti a ukázati; a cožkoli při kterém počtu dobytka na živě zůstává, a mezi počty pomře neb zbie a prodá, na to vše písař s ovčákem pořádné vruby držeti má, kteréž potom spolu i s pořádným sepsaným počtem ovčákům podle počtu peněžitého ku počtu složeny býti mají. A jak se kdy který počet s ovčákem vyřídí, toho všeho přípis, podepsaný rukou ouředníkovou, pro zpravu bez meškání mi se podati aneb odeslati má.

24. O mlíčným. Z strany mlíčného s šafářkou to též tak nařízeno bejti má, co se kdy kterého téhodne sýrův nadělá, neb škopkův másla naleje, tolikéž co se z toho prodá neb stráví, aby na to vše pořádní vrubové držání byli, kteříž též potom pro zpravu ku počtu položeni býti mají, aby se i všelijaké jiné outraty kuchyňské tím snáze vyrozuměti mohlo. Protož i v tom ten řád tak míti chci, co se všelijakého dobytka ze dvora neb z ovčína pro kuchyni zabije, neb jiných profantův a zytkův hospodářských při kuchyni stráví, to se vše od nejvyššího v mírných penězích pošacovati, každý týden do registr a cedulí týhodních, ajkž za příjem tak za vydání položiti má. Týmž způsobem také co mi se všelijakých profantův buď do Prahy aneb na jiná panství odešle, to se též vše, nic nevypouštějíc, mírně pošacovati má. A aby se na každý čas vědělo, od koho co přijíti, protož při každém poselství neb fůře zvláštní cedule profantní sepsané a mně odeslané býti mají.

25. O lukách a klízení jejich. A poněvadž na tom zbuoží luk velmi málo jest, za kteroužto příčinou času zimního nemalý nedostatek v píci bývá, protož ouředník to tak opatřiti má, aby ovčáci neb jiní pastýři na těch lukách z jara tak dlouho nepásali. Když se pak času letního týž louky kliditi budou, to opět potřebí jest k tomu dohlídnouti, aby pacholci nebo dívky ze dvora neb lidé k těm lukám blíž přisedící těch trav posečených, neb seno usušené, jakž tak každý rok činiti přivykli jsou, do dvora neb jinam odpolu nerozebrali, anobrž se k tomu tak snažiti, aby taková píce pro samé ovce zanechaná jsouc, zouplna na ovčín, jak se kdy co toho sklídí, dovezena býti mohla. Též i to se přitom tak šetřiti má, aby ovčák té píce tak s velikým nákladem na ovčím dopravené dříve času, zvláště pak dobyt看 svým, ztráviti nehleděl, ovčáku také více dobytka, nežli krávy přes léto a přes zimu chovati dopouštěti se nemá.

26. O hájích a chrastinách. Co se pak hájův a všelijakých chrastin na témž zboží dotýče, poněvadž v tom kraji největší nedostatek v dříví jest, protož ouředník bez vědomí a povolení mého z týchž hájův lidem nic neprodávati ani k mé vlastní potřebě sekati dáti nemá. Než bylo-li by co toho, kdež podál od zámku jest, jakožto u Ležic a Sázeného neb u Holubic na smejcení, že by se lidem jaké pohodlí učiniti mohlo, to se vše s dotazováním a dovolením mým díti má. A co se také i na stahovinu kterého roku pro ovce potřebovati a sekati bude, to se vše skrovnosti státi a prve mi o tom oznámiti má, kolik provazcův se poseká a v kterých místech taková stahovina se udělá, zvláště pak v tom šetřiti sluší, aby se pořádně a tak mejtilo, aby netoliko v každém mejtu, ale v každém provazci několik vejstavkův, kdež dříví vyspělejší a rovnější jest, pro potřeby mlejnský a jiný stavení zůstalo. Také s pilností a bedlivostí to se opatrovati má, kde se již mejto udělá, aby od ovčáků ani lidí tu paseno nejsouc, lesy zase tím spíšeji vyrůstati mohly.

27. O vydrách a bobřích. A kdež také každý rok od vyder a bobřův při řece a jinak na vistrově veliká se škoda děje, protož se k tomu tak snažiti, aby takový škodlivý zvířata zbiti jsouc, rozpleniti se nemohly, kůže pak z týchž zvířat, též liščí, vlčí a jiný, pro samou potřebu mou skupovány a vydělány býti mají.

28. O opatrování mezi a řeky. A poněvadž sic i od lidí poddaných okolních susedův, jakožto od Loubeckých, Kladrubských a Mirovských, nemalé překážky vkračováním do řeky mé se činí : protož rybáře a přívozníka k tomu tak jmíti, aby toho pilni jsouc, vrší kladením aniž jiným nočním lovením v řece mé mi škoditi nedali, a jestli by se mi kdo jiný kde jinde od mezi v jaké mé grunty vkládati chtěl, toho ouředník ničehož přehlídati a sám rovnati nemá, než má o tom o všem prve dostatečnou správu učiniti a v tom se poručením mým zpravití.

29. O myslivosti a opatrování hájích. Z stary pak myslivosti, poněvadž při tomto zboží mimo některé dosti špatné hájky žádných jiných lesův není, protož to tak opatřiti, aby se nám od okolních susedův, zvláště v těch místech, kdež od zámku podál jest a vždycky se dohlídati nemůže, v tom překážka a škoda se nedála, a jestli by se kdy i pro mou vlastní potřebu v týchž hájích bítí jmělo, vždy se toho šetřiti má, aby se to od mezi a kde by bez škody bylo, dálo, než tu blízko okolo zámku s chrty štváti ani jinak na tenata bez mého vědomí a povolení se honiti nemá.

30. O rybářích, aby s pilností přidržáni byli. A kdež také v tom kraji, pro nedostatek pasteve, dobytek tak velmi drahý jest, za kterýž do roka pro samou čeládku i na sta peněz vydati [se] musí : protož k rybářům, kteříž na to službu mají

31. O opatrování pivováru. Co se pak pivováru dotýče, poněvadž z týchž užitkův téměř nejspíš vždyckny některý peníz k placení dělníkův přichází, protož to tak opatřiti, aby se tím více pšenice pro várky doma vsíti mohlo, a jestli by se jí doma s potřebu míti nemohlo, to se hned v nově, pokudž pšenice laciná, rozvrci a opatřiti má, neb když se k tomu v čas nepřihlídně, a tak dlouho protáhne, a již příležitost mine a lidé s pšenicí se zdraží, potom za jeden strych tak mnoho se dáti musí, že by se zprvopočátku byly dva strychy koupiti mohly.

32. O počtu sladovnickém a děláním sladuov. Dále pak sládek po dvaceti stryších buď pšenice neb ječmene, vždy čtyři a dvaceti strychuov sladu udělati, a mimo takový vejrost každý rok při počtu s některou várkou přírostu ukázati má. Též i sládek, co pšenice neb ječmene k děláním sladu k sobě přijme, na to mezi ním a písařem obilním pořádně vruby držány bejti mají.

33. O várkách, jak činěny býti mají. Pro přispojení pak pšenice má se vždycky, pokudž chladno jest, a to beze škody bejti může, [ku] každé várce některý strych ječmena sladu mezi pšenici přivzítí, také k jedné várce piva bílého dvaceti tři strychy sladu vzato, a každé várky třiceti jeden větel piva kromě dolívky vystavováno býti má A poněvadž se v témdni jednou vaří, protož ouředník pokaždé, když již pivo spíláno bude, k sládkovi dohlídnouti, větele přečísti a toho pilně šetřiti má, aby sládek mimo dotčený počet větelův více piva nedělal, ani jakého fortele v tom užíval.

34. O řídkém a společném pivě. Také po jedné každé várce piva bílého, jeden větel piva společného pro řemeslníky a piva řídkého s potřebu pro čeládku i na prodej se nedělati má, a co se za řídké pivo utrží, to hned při přítomnosti lidí do pokladnice k tomu přistrojené složeno býti má, od kteréžto ouředník má míti klíč, avšak pokladnice až do vyčítání peněz za písarem zůstati má, a když se peníze vyčísti mají, tu ouředník tu pokladnici odevřítí a toho , až se ty peníze vyčtou, přítomni bejti mají. A co se kdy po které várce nejde, to sobě písar hned do registr téhodních a ouřeník do registr svých pamětných s pilností zapisovati mají. A aby o tom i sládek vědomost jmíti mohl, co se kdy za to utrží, protož písar to také jemu pod každou várkou do rejstříku jeho pivovárního počtem prostým, kterému by rozuměti mohl, poznamenati má.

35. O kvasnicích. Kvasnic žádný sládek ke své ruce na peníz prodati nemá; než co se jeho [čti: jich] koli po který várce nadělá, ty, vše k mé ruce vinopalkám do okolních měst neb vesnic prodávány bejti mají. A poněvadž po ty časy dosti málo příjmů za kvasnice v počtech se nachází, protož písar co se koliv větelů kvasnic naleje, a když pryč vezme, to též sládkovi do registříku jeho várního s pilností poznamenati aneb [se] sládkem na to obzvláštní vrub jmíti a to tak opatřiti má, aby celá dokonalá správa potom při počtu bez omylu o tom najíti se mohla.

36. O vystavování piva. Na vystavování piva písar také sládkovi obzvláštní registřík založiti a toho ustavičně za sládkem zanechati má; a co se koli kdy z které várky komu piva vystaví, to se má pořádně zejména do téhož rejstříku bez omylu poznamenati; a jak se která várka vystaví, tak hned sládek bez meškání písari z té várky má počet učiniti, a písar má, tak komu co vystaveno, z téhož rejstříku do registr svých pivovárních zapisovati. Nic méně sládek vruby pořádný s lidmi a krčmáři, komu co vystaví, též i s písarem, co který rok várek svaří, držeti, a takové vruby s lidmi i písarem držané potom ku počtu položiti má. A aby mezi písarem a sládkem na omylu nic nebylo, a žádná várka mně i sládkům na škodu z příjmu vypuštěna býti nemohla: protož ouředník každý týden, když se která várka dělá, to při týhodním počtu do registr peněžitých pod summou, rukou vlastní a celými literami, poznamenati má s pilností, s doložením, co k té várce sladu spotřebováno, co větelův a po čem vystaveno. Z vrubův sládkových, kteréž s krčmáři, též i na jiné pivo porůzno vystavené držeti bude, nic se zřezávati nemá, než má to vše zouplna na vrubech zůstati: a co se na to zaplatí, proti tomu písar s krčmáři a lidmi vruby jiné držeti a to tak opatřiti má, aby se potom při počtu peněžitém s registry várními vruby ve všem bez omylu srovnávati mohly.

37. O šenkování piv cizích. Piv cizích a přespólních lidem aniž krčmářům odjinud se bráti dopustiti nemá, leč by se kdy piva doma nedostávalo a kdo sobě co toho na ouředníku vyžádal. Než jestli by se kdo toho o své ujmě dopustil, tomu pivo vzato býti má, a ten, kdož by v tom postižen byl, má nicméně vězením k tomu trestán býti; pakli by to pivo již vyšenkováno neb jinak vydáno bylo, tehdy na jednoho každého pod trestáním vězením tak mnoho pokuty vloženo býti má, zač to pivo stálo. A aby lidé žádné jiné příčiny neměli, proč by odjinud jiné pivo bráti měli, protož ouředník při sládkovi to tak opatřiti má, aby vždycky

pivo za pivem ve spilce bylo; a jestli by sládek co toho zoumyslu zanedbati chtěl, má skrze to trestán a k napravení takového obmeškání přidržán býti.

38. O chmelnicích. A poněvadž v těchto krajinách některý rok chmel velmi drahý bývá, proto sluší chmelnice tak zdělati a opatrovati, abychom toho netoliko každý rok s potřebu, ale i nazbyt mívali. A kdež také týž chmelnice jen pro tyčky tato léta nemálo spuštěny jsou: protož ouředník na potomní časy o tyčky starati se a to tak opatřiti má, aby se další škoda při nich nedála. A poněvadž v týchž chmelnicích chmel na mnohých místech již hrubě vyhynul, též místem pro starost křoví i jiné nešetření babek velmi špatně vede: protož to zase z jara jinou dobrou satbou dáti napravit, a k tomu se tak snažiti, aby zase k svému užitku připraveny bejti mohly. A když se kdy které dílo na týchž chmelnicích dělá, při tom vždycky některých sládkův bejti a k tomu se tak přihlídati má, aby netoliko dělníci nezaháleli, ale aby také ta díla, jakž náleží, spravena byla.

39. O dříví k pivováru. Co se také kdy který rok dříví k pivováru i k hvozdu potřebovati bude, ouředník rozvrhnouc to, má mně vždycky časně toho všeho pořádné poznamenání podati aneb odeslati; a poněvadž dříví v tom kraji drahý jest, protož při sládkách to tak naříditi, aby sobě dříví hvozdvé tak opatrovali, aby jim času nočního rozebrány a pokradeny nebyly.

40. O mlejnu a lidech poddaných, aby do cizích mlejnuov nevozili. A kdež také na ten Klein, kterýž přitom zboží mám, každý rok znamenitý náklad jde: i aby takový náklad darebný nebyl, anobř abych toho mlejna také nad náklad potřebně a což nejvýš možné užívati mohl: protož [poddané] k tomu přidržeti má, aby na jiná panství do mlejnu nevozili. A jestli by se který toho dopustil, ten vězením trestán [býti] a tolik obilí v pokutě propadnouti má, co jest ho jinde semleti dal; a takové pokuty bez zanedbání mně ruce od ouředníka zvyupomínány a dopomoženy bejti mají.

41. O měřičném platu od mlení. Ze všelijakého obilí měřičného 16tý díl, totiž z strychu jedna čtvrtce vzata bejti, a k tomu se tak dohlídnouti má, aby tovaryši mlynářští, neberouc od lidí na zpropití, někomu měřičného neprominuli; také se ode mlení mlynářům více než po dvou penězích bílých od štrychy dávatí nemá, leč by jim kdo z dobré vůle co toho učiniti chtěl. Avšak ouředník všelijak na to pozor míti, aby oni mlynáři pod nějakým takovým způsobem lidi nešacovali, a jim tedy mlejnu nezoškivili; též také i toto s pilností šetřiti má, co kdo do mlejna přiveze, aby se lidem to brzo a dobře zdělalo a bez proměnění zase navrátilo.

42. O smetiprachovi a smetání prachu. Smetiprach také s pilností k tomu přidržán býti má, aby prachy vždycky v čas a prve smetati hleděl, nežli by od sládků pobrány a koním dány neb jinak nohami pošlapány a zanešeny byly.

43. O vrubech na měřičné. Na měřičné všelijaké, též na prachy a to všecko, co se ze mlejna přijme, písař obilní s mlynářem pořádné vruby držeti a míti má, na kteréž každém tejden, co se vyměří, bez omylu povrubováno a to tak při tom opatrováno bejti má, aby takový vruby potom ku počtu složeny jsouc, s registry obilními ve všem se srovnávati mohly.

44. O čeládce při mlejně. Čeládky ve mlejně náchlební, počítajíc i s mlynářem, nikdá přes osm bejti nemá; protož jestli by kdy jaký povaleče mezi sebou mně na škodu chovati chtěl, na to ouředník pozor míti a toho dopouštěti nemá. A poněvadž času zimního tak mnoho mlení nezbyvá, mohlo-li by se kdy čeládky na čas odbýti, má se toho všelijak šetřiti; též také jiným časem, když díla není, aby čeládka nezahálela, mají k tomu přidržáni býti, aby zatím vodeskův, palcův, kladic a jiných potřeb mlejnských do forotu nadělali, když by se potom, když pilné dílo bude, při mlejně co zlámalo, aby se teprva s tím strojtí a zatím mlení státi nemuselo.

45. O dříví potřebám mlejnským. Co by také všelijakého dříví k drobným a velkým potřebám mlejnským, též k jezu a stavení, i špalkův ku pile nakoupiti každý rok potřeby bylo, vezmouc ouředník od mlynáře zprávu, a rozvrhnouc to s pilností, toho všeho včas, pokudž co kupovati jest a se splaviti může, pořádné poznamenání mi se podati neb odeslati má. A ponevadž dříví habrové pro ty drobné potřeby mlejnské z kralovských lesův blíže a s menším nákladem dostati se může: protož ouředník téhož dříví v zimě na saních netoliko pro mlejn, ale k všelijakým potřebám do dvorů s potřebu navésti dáti, a to se všelijak přitom šetřiti má, aby všelijakého dříví velikého, jakožto na hříděle, koly, záplavy, hranice, trámy, pouchy a jiné potřeby, vždycky forat při mlejně zůstával, jestli by kdy čeho toho potřebí bylo, aby dříví před rukami jsouc, jedna každá věc, prve než-li by se větší škoda stala, opatřiti (se) mohla.

46. O jezu nade mlejnem. A ponevadž jeden každý to znáti a u sebe sám souditi může, s jakým znamenitejm nákladem ten jez nad mlejnem sem s počátku vystavěti jsem musil, na kterýmž by se velmi snadně, zvláště pak času zimního, když led jde, nebude-li šetrnosti, škoda státi aneb díra udělati mohla, kteráž by se potom snad některým stem, kromě jiného obmeškání při mlejně, zase zahraditi a opravití nemohla, co se sprvupočátku, když se v čas k tomu dohlídne, málo některou kopou předjíti může; protož aby takový nebezpečný a škodlivý náklady z oumyslného zanedbání na mne uvozovány a dopoušteny nebyly, ouředník za času mlynáře k tomu jmíti a napomínati má, bylo-li by kdy kde co na nebezpečnosti, aby se to v čas, a prve než-li by se větší škoda stala, opatřiti hledělo. Též i to přitom šetřiti a dostatečně opatřiti má, aby jez se každý rok v prsech dobrým těžkým rumem, jakž náleží a zapotřebí jest, zarumoval, a mezi záplavami (aby) dobrým tvrdým kamenem na skrže vyšťouchali a s pilností tak vycvikovali, aby se žádného nebezpečnosti obávati potřebí nebylo. Lis a kolův k přibíjení a zapření jezu v zimě, pokudž prázdnoti jest, s potřebu naděláno býti má, aby se vrši los(os)ové, jakž by jen voda jen maličko spadla, a jez se přebil, tím spíše ji položití mohli, aby lososové vraty nahoru vyšli, protož to tím spíše přejíti hledělo(sic).

47. O plavení dříví. Co se pak plavcův dotýče, ponevadž času jarního i letního tím častým otvíráním vrat bez pochyby nemálo losův nahoru vychází, skrže což nemalou škodu každý rok mívám: i aby se ta vrat ne tak na každou hodinu, zvláště pak pro jednoho plavce, otvírati museli, protož po tento dnešní den tento způsob zachován býti má: který plavec po polednách a po zavírání vrat připluje, ten tu přes noc zůstati a ranním jitem propuštěn býti má, a kterýž by opět ráno po zavírání vrat připloul, ten až do poledne čekati a potom se zas propustiti má; což se všem plavcům oznámiti může, aby se, vědouc, že se vrata neb ráno neb o polednách odvírají, tím spraviti mohli. A jakž také předešle to vždycky bývalo, že jsou plavci obyčejně z pramene dříví jeden sochor plavecký mimo jiní náležitý mejto dávali a při mlejně zanechali a každé dříví k mé potřebě splavili, že jsou i sochory což jich koli na kterým lesům měli, do dvora aneb do rybárny dáti povinni byli: protož ouředník nad tím tak ruku držeti má, co jest prve bývalo, aby se to ještě od nich vykonávalo. Na list fedrovní, kromě stavu panského a rytířského, měštům a měšťanům a těm osobám, kteříž do stavu rytířského přijati nejsou, dříví žádný bez mejta propustiti se nemá. A cokoliv cla neb mejta zplavení takového dříví (se) sejde, na to písař s mlynáři pořádný rejgistrík založiti a držeti má, do kteréhož se má zejména zapsati a poznamenati, co od koho kdy přijato jest; kterýžto regitrík vždycky za mlynářem zůstati potom ku počtu od něho položen býti má.

48. O pile a prodávání prken. Písař ten sobe taky mimo výroční vystavení svátky více svátkův dělati nemá a jestli by kdy nedělal a zoumysla zaháleti chtěl, na to ouředník s písařem míti a jemu to, co obmešká, počítajíc i stravu, z platu sraziti mají. Na prkna písař s mlynářem též pořádný rejstřík založiti a do téhož vše zejména bez omylu pozanmenati má, co se komu kdy prken neb krajín prodá; kterýž to rejstřík mlynář též vždycky při sobě jmíti a potom sám

ku počtu položiti má. Dále pak i toho při tom šetřiti sluší, poněvadž na té divoké vodě na pilách, velmi brzo něco se uškoditi může, aby vždycky plech nebo dva, též asi dva švábi a některé jiné stroje nazbyt u forotu byly, jestliby se co kde zlámalo, aby se to zase hned naprati mohlo. A co se pak řezání lidem z peněz dotýče, tu méně od žádného než-li odřezu o půl druhém groši míšenském bráno byti nemá.

49. O mlynáři a díle při mlejně. A jakož také mlynáři mimo všechny jiný nemalý případnosti, kteréž jemu ze mlejna přichází proto tak veliká služba se dává, že jakožto hospodář, co při mlejně zapotřebí jest, to vše sám opatřiti a spraviti má: protož mlynář(e) k tomu ustavičně míti, aby to, což opravy potřebuje, včas zase spraviti hleděl, a co ještě doněkud postáti může, to aby nelitujíc práce, aneb jiného fortele svého v tom žádajíc, zase opravil, darmo nebořil, a na mne zbytečného nákladu nehnal. A poněvadž mlynáři na větším díle za ty oprávký ta služba se dává, protož jemu od díla starého placeno nic bejti nemá; než jestliby kdy co nového udělal, to stůj přiom, jakožto od starodáva vyměřeno jest; avšak i to při tom se šetřiti má, aby mlynář na díle starém také sám dělal, a ne vše na dělníky na můj náklad dotahoval.

50. O přívozu. A kdež také na vystavení toho přívozu, též za ty prámy a jiné potřeby k němu náležité, veliká summa peněz vydána jest; sluší toho tak šetřiti, aby se netoliko ten náklad zase tím spíše vynahradil, ale abychom také toho něčím zase nad náklad užiti mohli. Protož předkem ouředník na to pozor míti má, aby přívozník formany aniž jiného lidu pěšího nepřetahoval a sám o své újmě nešacoval. Na ten čas až do dalšího poručení mého od formanů s celým vozem více nežli šest grošův, od kárníka tři groše a od pěšího dva peníze malá bráno bejti [ne]má; avšak ti, kteříž do mlejna vezou aneb nesouc, tím ničím obtěžováni bejti nemají, anobř jak by se rychle kdo do mlejna vezouc aneb nesouc k řece dostali, mají přede všemi jinými bez meškání býti. Co se pak kdy a který čas od přívozu toho vybere, to přívozník bez meškání u přítomnosti mlynáře do pokladnice složiti a každé večír písaři důchodnímu nahoru na zámek donésti má. A co se kdy toho nejde, z toho přívozníkovi druhý třetí peníz, a jemu to hned vydáno býti má; a co se dále na stranu mou dostane, to sobě písař hned do registr peněžních za příjem položiti, a nic méně do obzvláštního k tomu připraveného a přívozníkovi vydaného registříku, co se kde který den vyvozilo, s pilností poznamenati má.

51. O neřádu [sic] a právu mlejnském. A aby také v tom mlejně všelijaký řád byl, jedni druhým aby neškodili, anobř co kdo tam přiveze, aby jeden každé statečkem svejm bezpečen býti mohl: protož mlynář k tomu tak dohlídati má, jestliby sobě tovaryši mlynářští na škodu mou i lidskou jaký povaleče aneb jaký lotry chovati chtěli, aby to ouředníkovi oznámeno jsouc, skrze to náležitě podle zasloužení potrestáni byli. A pakli by který z těch povalečův v tom postižen byl, že by komu co ukradl, má se vězením dostatečně opatřiti a z toho bez poručení mého nepropouštěti; než-li by který sedlák kde co druhému přeškodil, též právem mlejnským, jakož to od starodávna vyměřeno jest, však podle velikosti skutku potrestán býti má.

52. O vinicích a všelijakém díle na nich. Jakož také na ty tři vinice, kteréž na tom zboží mám, každé rok do šesti i do sedmi set nákladu jde, aby taky nějaký oužitek z těch zase jíti mohl, sluší o to tak pořádně starati, aby ty vinařům umělým a hospodářům rozumným k spravování poručeny byly. A aby též vinice, kdež teď od některého léta těmi škodlivými mrazy a jinými neřestmi nemálo zašly, a místem již hrubě zředily, nějak zase ke zvelebení a k lesu přivedeny býti mohly: protož ouředník k vinařům na každý čas s pilností dohlídati a je k tomu tak míti, aby jedno každé dílo na týchž vinicích v čas a tak, jakž náleží, zděláno bylo. A poněvadž vinice nejspíš řezbami a rejvodami [sic] zvelebeny neb zavedeny býti mohou: protož se k tomu tak přičiniti, aby každé rok tím více rozvodův kladeno bylo; druhé, aby se také v těch místech, kdež ještě les a křoví špatné jest, tím nižší řezbu postavovati a raději vinice k lesu strojiti hleděly; neb když vinice nad míru vysoce řeží, a který rok přílišná vína

táhnou, nešetří, co zase podpouští a les mladý, tak vinice po málu letech v poustku obrátí a na hráz přivedou.

53. O tyčkách, aby se časně dělaly a v lisu nepálily. A poněvadž v tom kraji v dříví veliký nedostatek jest, a zvláště les korní ne vždycky se dostati aneb dolů plaviti může, aby z jara tyčkami obmeškáno nebylo, protož co kdy kterej rok tyček zapotřebí bude, k tomu se tak přičiniti, aby les záhy skoupen a tyček s potřebu do forrotu naděláno býti mohlo, když by jich potom potřebí bylo, aby se na ně se škodou neočekávalo, aneb vinice nestýčený také zůstati nemusely. Také při tom šetřiti se má, aby vinaři, neb též podruhyně, kteříž v lisu obydlí svý mají, tyček dobrých, kteréž by se ještě poněkud hodily, v zimě k topení nebrali neb jinak při kuchyni nepálili.

54. O dělnících a díle na vinicích. Od díla, jakž od starodávna bejvalo, placeno bejti má, a mimo to nic nového se začínati nemá. Také i k tomu se tak nahlídati má, aby děti a takoví dělníci, kteříž by peněz zasluhovati nemohli, na vinice posílání nebejvali: pakliby jaká kdy pacholata aneb děvčata při starších svých na některém lehčejším díle na vinicích dělaly, tehdy jim podle uznání, což by zasluhovati mohly, placeno býti, a na to pozor se míti má, aby dělníci ráno, když náleží, na vinici přicházeli, a zase když toho čas jest, z díla puštění bývali; a zmeškal-li by který dělník hodinu neb dvě, nemá mu než za tři čtvrti placeno býti; pakli by který po snídání přišel, tomu se nemá více vroubiti nežli za puol dne; a jestliby kteří dělníci dříve času, a prve nežli by od vinaře z díla puštění byli, z vinice ušli, těm se za ten den nic dávati nemá.

55. O vrubech viničných. Také co který den dělníkův dělá, na to vinaři s lidmi pořádný vruby míti a co [čti: toho] při tom tak šetřiti mají, aby jakž dělníci mužského a ženského pohlaví rozdílně, tak i každá díla zvlášť povrubována byla; kteréžto vruby od vinařův až do počtu schovány, a když by se potom rozkázalo, nahoru přinešeny býti mají.

56. O nádobí v lisu a připravování suduov. Aby se potom při sbírání vína také žádné obmeškání nestalo, protož ouředník časně a dobře před tím všecko nádobí v lisu veliké i malé jakž náleží vyčistiti, zvlášť pak pro uvarování škody dobře pobiti dáti má; též i v sudech aby nějaký nedostatek nebyl, protož vinaři to též časně rozvrce, co by se jich asi podle zdání jich potřebovati musilo, a bečváře hned k tomu před časem přidržeti, aby jich s potřebu k tomu času připraviti hleděl. Také co do kterého sudu věder vejde, to se prve přeměřiti a na každé nádobě s pilností poznamenati neb vyřezati má. Také i toho při tom šetřiti sluší, aby sudy dobře a tak, jakž náleží, vyčichrovány byly, aby víno do nich nalito jsouc, nádobou ke zkáze přivedeno nebylo. A co se vína na jiná panství rozveze, a kde vypije, ouředníkům časně o to psáti, aby sudy zase svěztí dali.

57. O sudovině a některých jiných potřebách. A poněvadž v tom kraji sudovina velmi drahá jest, a téměř za trojnásobné peníze kupovati se musí; protož to tak opatřiti a časně o to na Rožmitál psáti, aby jí tam s potřebu, jakž pro sudy vinný, tak pro větele k pivováru naděláno a potom z jara na nějakým lese po řece dolů splaveno bylo. A co by se jiných potřeb na témž panství, kdež toho dostatek jest, udělati a po řece dodatí mohlo, jakožto obručův, tyček chmelných i viničných, koleček rybníkářských, vokřínův, řečic, zvybříkův a všelijakého jiného dřevěného nádobí, o to se vše časně starati a k tomu se tak snažiti, abychom ne vše, což říkajíc doma máme, za peníze kupovati museli. *) Griespek koupil Rožmitál r. 1547

58. O sbírání a vydělávání vína. Co se kdy kterého roku vína odrodí, a hned od lisu do sudů naleje, toho všeho mi se pořádný poznamenání podati neb odeslati, a toho také při tom šetřiti má, aby netoliko při sbírání řád byl, ale aby se i víno, jakž náleží, vydělati, zvláště pak červený potřebně na kádech kvasiti a tak do sudův spraviti hledělo, aby přijmouc sílu i barvu, tím déle trvati mohlo. A pro vyrozumění nákladův,

kterýž na týž vinice jde, a jakýž zase užitek z nich se béře, písar̄ důchodní šetříc toho, po čem jsou toho roku vína, v mírných peněžích pošacovati a sobě do registr peněžítých, jakž za příjem tak za vydání položiti.

59. O opatrování vinic [a zahrad]. Aby všeckna a všelijaká díla na týchž vinicích s lepším řádem a menším nákladem vykonávati [se] mohly, protož ouředník tím častěji k vinařům a dělníkům sám dohlídati má; a poněvadž při jiném hospodářství tak veliká práce není, jest potřebí, aby se na vinici domácí za den několikráte dohlídalo, na vinici Mínickou při nejmenším vob den a na Mělnickou v týmdni jednou ouředník též sjeti a to při tom tak opatřiti má, aby se netoliko pilně dělalo, ale aby i vinaři nějakých svých fortelův v tom neužívali. Co se pak štěpnic a zahrad dotejče, abychom i těch lépe nežli posavad užívati mohli, porotož zahradníka k tomu jmíti, když ještě v štěpnicích prázdná místa jsou, aby se ta pláněmi všelijakými vysaditi hleděly, aby ty potom, když by se zujímalý a zmocnily, štěpovány byly; a poněvadž těch již prvé také veliký počet ledakdes rozsázeno jest, kterýž z jara štěpovány býti mohou, je potřebí záhy i na to mysliti, kdebychom dobrých vrubů všelijakého ovoce k tomu času dostati mohli. A kdež také někdy času zimního na vostrově i jinde v štěpnicích na mladém štěpoví od zajců veliká škoda se děje: protož zahradníka k tomu přidržeti, aby to štěpoví, kteréž menší jest, před zimou všecko slámou obvazoval a to tak opatroval, aby se budoucně další škoda na něm státi nemohla. Z strany pak vaření a všelijakých jiných věcí, zahradník toho všeho, jakž pro stuol můj, tak také pro čeládku dvořskou, dostatek abychom míti mohli a ne vždycky na trhu se s tím kupovati museli, protož toho všeho [má] s potřebu nasíti dáti, a plení i jiným dílem to tak opatrovati hleděti, aby za to, což doma míti můžem, nebylo potřebí peněz vydávati. Že pak ty věci teď od některých časů se tak špatně dařily, to více semeny nežli jakou jinou neúrodou sešlo. Neb když se stará a nečistá semena ještě k tomu za peníze kupují a sejí, znáti se může, že se netoliko peníze darmo vydávají, ale že i práce a všecken náklad daremní jest. Pročež potřebí budoucně to jinak opatřiti, a zahradníka k tomu tak přidržeti, aby všech a všelijakých semen, o kterejchž by věděl, že jsou čistá, doma měl; a jestli by zahradník co toho zanedbatí a jaký takový škody zoumyslně dopustiti chtěl, má jemu to, co se koli semen kupovati bude, na službě jeho sraženo býti.

60. O cihelních a vápenicích. A poněvadž i při vápenici tento veliký ne-dostatek se nachází, kdež se předešlých let a toho času, když se více stavělo, za cihly a vápno mimo domácí potřebu z prodané přes půl druhého sta kop míšeňských každé rok utržilo, a pod ta leta, jakž to počtové ukazují, že se dosti málo za to přijímalo, na čemž veliká újma jest: protož na to všelijak mysliti sluší, abychom té cihelny a vápenice netoliko jakž předešle, ale za tou příčinou, že se již tak hrubě nestaví, a více těch potřeb prodati nemůže,*) mnohem výšeji užívati mohli. A poněvadž rozuměti, že se lidé pro drahotu odrazili a jinam jedou, protož k tomu povolují, aby džber vápna, též i sto cihel, po 20 groších bílejch dáváno bylo; a co se toho koliv odbude, na to písar̄ má s cihlářem rejstřík založiti, a téhož rejstříku za cihlářem vždycky zanechatí, do kteréhožto vše pořádně, komu se co prodá, zejména poznamenáno býti má.

*) Psáno „nemůže“, snad omylem místo „se může“.

61. O vydání peněz cihlářom. Také cihláři na dílo do oučtu v mírnosti peníze, když se dělá, vydávány býti mají, a toho se při tom s pilností šetřiti má, aby cihlář na více osob, nežli dělníkův, peněz nebral; a mimo placení staré nic no-vého se začínati nemá.

62. O dříví k pálení cihel a vápna. Co by také kterej rok k pálení cihel a vápna dříví potřebí bylo, to ouředník s cihlářem záhy převrci a přezvěděti má, a toho všeho pořádný poznamenání mi podati neb odeslati, abychom vědouc, pokudž co koupiti jest a

plaviti se může, to opatřiti mohli. Také i toho při tom se šetřiti má, aby cihlář neb čeládka jeho ta dřeva, kteráž se draho kupují, a tam odsílají, potřebám svým neb jinak v zimě sami nepálili.

63. O pálení cihel a vápna. A když cihlář kterou pec vypálí a již cihly i vápno ven vyvoziti dá, tu ouředník spolu s písařem důchodním dolů k němu sjíti a s pilností, co všelijakých cihel v té peci bylo, přečtouc, i toho, jak vápno vy-páleno jest, šetřiti mají; písař tak důchodní, jak se to vykoná, s cihlářem hned pořádný oučet o tu pec učiniti, a cihláři řezanou cedulí na to, kdy která pec vy-pálena, a co se v ní našlo, vydati má, kteréžto cedule za cihlářem zůstati a potom od něho ku počtu složeny býti mají.

64. O vápenným kamenu. Kamene vápenného též vždycky s potřebu nalámáno býti, a ten vždycky jedním potahem k cihelně se voziti má, v zimě pak, když tak velikého díla není, a jinými potahy se pomoci může; a zase proti tomu, kdyby již dostatek kamene navoženo bylo, tu se tím potahem, kterým se sic kamen vozí, něco jiného buď v roli neb ve dvoře dělati moci bude. A poněvadž lidé poddaní ze všech vesnic jistý počet strychův ovsu, aby kamene vápenného nevozili, každě rok vyplňují, protož jich tím déleji neztěžovati.

65. Který vápno prodáváno býti má. Co se vápna prodá, při tom se i toho šetřiti má, aby se ne hned z peci, pokudž ještě hašený není, prodáno bylo, než má se, když se drobet vyhasí, v huť k tomu připravenou odvésti, a vždyckny od toho konce, kdež vápno starší jest, voziti hleděti. Též i na to se pozor jmíti má, aby cihlář neb čeládka jeho v takovém prodávání, buď v míře neb jinak, nějakých svých fortelův neužívali.

66. O braní hlíny a dělání cihel. Co se také hlíny k dělání cihel potřebuje, ta se taky některak pořádně bráti a toho při tom šetřiti má, aby se v jednom místě tak hluboce do zahrady nedávaly.

67. O přívolích a škodách při cihelně. A poněvadž někdy, když jsou tak veliký přívaly, na cihlách napálených [nep- ?] veliký se škody staly, protož to tak opatřiti hleděti, aby ani shůry skrze střechu prškami i jináče se škoditi nemohlo.

68. O opatrování pece a vyvozování rumu z týž pece. Také i to se při tom šetřiti má, když se kdy pece opravují, aby ten rum z nich podál a tu, kdež nepřekáží, vyvezen byl; a poněvadž k postavování cihel místo dosti ničemný jest, takže často cihly vozy, když se tudy jede, pobořeny i jinak zlámány bejvají, protož se k tomu tak snažiti, aby se i to místo některak rozšířiti mohlo.

69. O skále při zámku a vyvození rumu. Dále pak co se kamene k stavení a potřebě mé láme, ouředník též k tomu dohlídati má, aby se to pořádně dalo; také skalníkovi, prvé nežli kus skály odkryje, skrze ouředníka ukázáno býti má, kde by se rum odvézti měl; aby jsouc rum hned z prvupočátku v ta místa, kdež nepřekáží, odvezen, nebylo potřebí, jako teď nyní, podruhé i potřetí s nemalým nákladem, škodou a obmeškáním znovu ním hejbatí.

70. O placení skalníkům a přijímání kamene. Od lámání kamene ku potřebě mé i na prodej skalníkům více placeno býti nemá, nežli od látra Pražského, Vídeňského, horního, po 15 groších míšenských, a od štuky lokte Pražského zděli a ztloušti po pěti peněžích malých; a co se kdy který tejden naláme, to ouředník v sobotu od skalníkům přijímati a při tom toho tak šetřiti má, aby netoliko látra zouplna dorovnány a štuky též jakž náleží zdělány byly, ale aby také skalníci nějakých svých fortelův v tom neužívali a některý kamen sobě podruhé nepočítali. A co se kdy kterej týden naláme, na to písař [s] skalníky vruby držeti a ty potom ku počtu položiti má. A poněvadž té skály tak mnoho jest, že naděje není, aby se kdy vylámati mohla, protož abychom i z té nějaký užitek měli, k tomu povolují, aby látro kamene zdicího po 24 gr. míš., a loket kamene štukového po třech groších míš. pro lepší odbyt dáváno bylo.

71. O v urovnání skály. A kdež také na té skále ještě ledakdes pahrbky a vršky jsou, protož se k tomu tak snažiti, aby takový vršky předkem vylámany, a odklizeny jsouce, též skála se nějak vyrovnati mohla.

72. O vybírání platův a důchodův stálých. Co se pak všelijakých platův a důchodův stálých dotejče, poněvadž se těch na tom zboží do roka dosti málo schází: protož ouředník v též příčině bedlivě k písaři dohlídati a při lidech to tak opatřiti má, aby takový platy při každém času, když dávány býti mají, zouplna a pospolu od lidí bez zadržování vycházely a mně odvozovány býti mají. Ačkoliv lidé sic dobře vědí, kdy a co zač platiti mají, však nic méně písař lidi při sv. Jirí, též při sv. Havle aneb při každém termínu, když se co toho platí, tři neděle napřed napomínati a jim oznamovati má, kdy by na vybírání takových platů seděti chtěl; též i to tak nařizeno býti má, aby rychtářové, kdy by se jim znáti dalo, od jiných poddaných peníze sami vybírali, a písaři nahoru k registrům přinášeli. Pakli by který z poddaných co toho za sebou zadržeti chtěli, a hned podle jiných co s sebou [sic], toho každého rychtář, když peníze nahoru ponese, na zámek vzíti a před ouředníkem postaviti má, kterýhož vězením opatřiti a z toho propouštěti nemá, leč peníze položí a to se dostatečně urovná. Pakli by rychtář všech peněz nepřinesl, a také těch, kteříž by nedali, [s] sebou nahoru nepřivedl, tehdy peníze své vlastní dáti neb dotud nahoře zůstati má, pokudž té věci na místě nepostaví. A jestli by kdo za písařem jaký dluh majíc, v těch třech nedělích se o to s písařem nedočel a před časem se nenaroval, tomu vejmluva žádná postačovati nemá, než má, jakž dotčeno, nahoru přiveden a vězením k zaplacení přidržán býti. Takový pak platy a důchody stálý, kterýž se podle registr urbuných vybírají a v nichž že [čti: se] chybiti nemůže, písař bez přítomnosti ouředníka, pokudž by pro jiná zaneprázdnění toho přítomen býti nemohl, od lidí přijímati nemůže [čti: může]; avšak pokudž se to zouplna od lidí nevyplní a do registr za příjem nepoloží, dotudž má písař ouředníkovi při každém oučtu týhodním registřík vejtažní, co ještě za kejm pozůstává, ukázati, a společně i s ouředníkem k tomu se tak přičiniti, aby za lidmi nic nezůstávalo, anobřž vše v čas vyplňováno bylo.

73. O platech a důchodích běžných, jak přijímány býti mají. Než co se jiných běžných platův a rozličných důchodův, kteříž v urbáři poznamenáni a zapsáni nejsou, dotejče, kromě za piva bílá, toho písař ničehéhož bez vědomí ouředníka k sobě přijímati nemá, anobřž co se toho kdy a odkud schází, buďto že se komu za hotový peníze neb na dluh prodá i jinak pronajme, to ouředník v přítomnosti písaře důchodního vše sám říditi a s lidmi o to se rovnati má. Avšak peněz k sobě ouředník přijímati nemá, než co se toho koli za něho díti bude, na to obzvláštní pamětní rejstřík proti písaři držeti, a do téhož registříku to vše s pilností, co se kdykoli a na jakékoli způsob prodá, poznamenati má. A poněvadž písař důchodní také toho všeho přítomen bude, jestliby se kdy komu co toho buďto na úvěrek neb jinak k roku prodalo, to písař sobě tu hned, (aby potom věděl, z čeho napomínati), do registr svých pamětních poznamenati může; a když potom od písaře počet přijat bude, tu ouředník také dotčená svá registra pamětní měl [čti: míti] i s všelijakou dotčenou zprávou odvésti má.

74. O chování peněz. Co který čas peněz mimo outratu zůstane, ty každé večer před zavíráním zámku ne jinam nežli do truhlice železný schovány býti mají, od kteréžto truhlice ouředník klíč jeden a písař druhý míti mají, však tak, aby žádný bez druhého té truhlice odemknouti nemohli; a jestli by kdy který den písař tak mnoho nepřijal, čím by se dělníkům zaplatiti mohlo, tehdy jemu od ouředníka odemčeno a [u] přítomnosti jeho tak mnoho písaři ven vzíti dopuštěno býti má, což potřebí bude.

75. Že bez vědomí ouředníka peněz žádných vydáváno býti nemá. Avšak písař peněz žádných bez vůle a vědomí ouředníkovy vydávati nemá. anobřž vseckna a všelijaká vydání, buoď velická aneb malá, (kromě toho, co se mně neb synům a dcerám mým vydaly), neb v přítomnosti ouředníkově, neb na zvláštní poručení jeho dáti mají; a aby písař na každý čas věděl, se čím spraviti, kdyby ouředník kde odjíti chtěl, aby se lidé, zvláště ti, kteříž k zámku

podál mají, daremně netrmáceli, protože ouředník, komu by se zač platiti mělo, písari to časně poznamenané dáti neb oustně o tom oznámiti má.

76. O týhodních registřích. A co se kdy peněz přijme nebo vydá, to písar hned bez odkladu v tu chvíli, když se to stane, do registr téhodních, nic nevypouštějíc, pořádně a bez omylu zapisovati má; a poněvadž obyčejně největší placení v den sobotní bejvá, protož na ten den ouředník nikam odjížděti nemá, ani co jiného před sebe bráti má, anobř s písarem nad tím sedíc, všelijak toho šetřiti má, aby se takový outraty na větším díle v přítomnosti jeho i jinak řádně dály. A když se již lidé odbudou a rozejdou, tu ouředník ničímž tím neodkládajíc, hned s písarem o to všecko, co ten tejden přijato neb vydáno jest, pořádně se ujistiti má; a poněvadž, jak dotčeno, všeckny běžný příjmy s vědomím jeho přijaty budou, též všecky a všelijaký outraty s vůlí a v přítomnosti jeho díti se mají: protož ouředník takový týhodní oučty hned po zavření registr a summování týchž oučtův celými slovy, vše literami bez ciferního počtu, co se toho týhodne přijalo neb vydalo, rukou vlastní podpisovati a to při tom tak opatřiti má, aby pro takový podpis jeho mimo to, co se tu za paměti našlo, budoucně nic z příjmů vymazáno neb do vydání připsáno býti nemohlo.

77. O týhodních cedulích. Cedule téhodní též každé tejden hned v pondělí od písarův sepsány a ouředníkovi podány býti mají, kteréžto cedule ouředník též jako i registra celými literami podpisovati a mně je, když bych tu byl, hned ten den podati, anebo byl-li bych kde jinde, pro vyrozumění všem outratám při nejprvnějším poselství odeslati má; a jestli by kdy písari, jakž tak obyčej mají, cedule téhodní k tomu dni, a při nejmenším ten tejden nespravili a zomysla za sebou zadržovati chtěli, takových cedulí jim potom ouředník podpisovati povinen nebude. Též i toho se při tom šetřiti má, když se takové cedule ouředníkovi dodávají, aby svrchu na nich, kterej den se to stalo, poznamenanó bylo. Též ouředník na to všelijak pozor míti má, aby písar[i] každé tejden registra téhodní pod rubriku neb titule vytahovati neobmeškávali; tak aby se na každý čas věděti a najíti mohlo, kde a nač jaký náklad jest, komu co vydáno aneb kde by se ještě co od koho přijíti neb komu dodati mělo. A poněvadž pro nečastné vytahování registr téhodních pod titule nejspíš rozliční spletkové a omylové potom při počtech se nacházejí, protož ouředník všelijak nad tím ruku držeti a to tak opatřiti má, aby se takový nedostatky záhy předjíti mohly. A jestli by se písari podle tyto instrukcí v tomto neb jiném kterým artikuli tak nechovali a v tom co zomysla zanedbati chtěli, toho ničehéhož ouředník jim trpěti ani přede mnou tajiti nemá, anobř abych to prve, nežli by se mi škoda stala, neb oni se sami skrže to zavedli, věděl, jak při nich to zastaviti, protož mi o tom o všem časně oznámiti má.

78. O pivovárních registřích. A ačkoli nahoře při pivováře to nadíle doloženo jest, kterak se sládek strany várek a vystavování piva chovati má; však nicméně též sobě písar důchodní zvláštní a pořádný registra varní založiti, a do těch z registr sládkových, kdy která várka udělána, co k ní a jakého sladu vzato, neb kolik z ní věrtelův piva komu a po čem vystaveno jest, na čisto vytahovati má, aby se taková registra potom při počtu bez omylu najíti mohly.

79. O čeledních registřích. Co se pak čeládky dotejče, poněvadž se té do roka několik set za službu vydává, na taková vydání písar též zvláštní pořádný čelední registra držeti a v těch pilně poznamenati má, kdy který čeledín k službě přistoupí, a co mu se do roka služby dáti má, dokud sloužil, a co mu se až do oučtu vydalo; a jestli by který dříve roku svého ušel, aneb prve, nežli by dosloužil, umřel, to se též hned ten den za paměti v týchž registřích doložiti má, aby se to všecko při počtu, komu co dáno neb pozůstáno, bez omylu vyhledati mohlo. A aby i čeládka věděla, z čeho slouží a co se jí na každý čas pozůstává, protož písar, jakž i nahoře v jiným místě dotčeno, s každým vruby míti a v tom se tak spraviti má, aby čeládka sobě do něho co stěžovati neměla, anobř s lepší chutí sloužiti hleděla.

80. O vybírání slepic a vajec. Co se pak vybírání některých platův stálých nepeněžitých dotýče, jakožto slepic, vajec a za roboty ženny, při tom tento neřád se nachází, že ačkoli sobě písari takový platy od [čti: do] registr svých v jedné summě, jakž za příjem, tak také za vydání kladou, ale jak by to vyplněno bylo, a nepozůstává-li něco toho pro zanedbávání písarů za lidmi, se to z tak krátké zprávy při žádném počtu vyhledati

nemůže; a poněvadž písař z týchž důchodův tak dobře jako z jiných odpovídati a pořádný počet učiniti povinen jest, protož jemu to budoucně při žádném počtu více tak passirováno býti nemá, než co se toho kdy z který vsi a od koho přijme, na to písař pořádný registra držeti a potom ku počtu položiti má, a co se koli kterého roku vybere, to a nevíce písař sobě proti příjmu a vydání položiti může, a ostatek, co by ještě při počtu za lidmi pozůstávalo, to sobě mezi jiný dluhy položiti má.

81. O řemeslnících a díle jejich. S řemeslníky všelijakými písař pořádný cedule řezané zdělati a do těch s pilností zapisovati má, co se kdy komu kterej týden na penězích neb jinak na profantu až do oučtu vydává; nicméně při vyjití roku a zavírání počtu písař od jednoho každého pořádný kvitancí, a ty s těmi cedulkami, ku počtu položiti má. A poněvadž každě rok týmž řemeslníkům veliká summa peněz se vydává: protož ouředník spolu s písařem k tomu se snažiti mají, aby dílo jejich při témž času od nich přijato a pořádně, co kterej rok dělá, poznamenáno bylo.

82. O průvodích ku počtu náležejících. A poněvadž jiných vydání a outrat při tom zboží každě rok do některýho tisíce bejvá: protož písař toho tak šetřiti má a v tom se tak ujistiti, aby na ta vseckna a všelijaká vydání, kdež jen býti může, počnouc od kopy míš. a co na[d] to vejše jest, kvitancí, certifikací neb jiný průvody ku počtu položeny byly. A jestli by se písař v tom tak nezachoval a co toho zoumysla zanedbávati chtěl, taková vydání jemu při počtu passirovány nebudou a býti nemají.

83. O oukolích všelijakých. A jaký také ouředník kdy komu oukoly z čeho projednávatí bude, toho všeho bez prodlévání písaři pořádný poznamenání, rukou svou sepsané neb podepsané podati má, aby písař časně o tom vědouc, co se komu dáti má, věděl se s jedním každým jak o to urovnati. Avšak dříve nežli se komu za jaký dílo, buď oukolem neb jinak projednané, zouplna doplatí, ouředník prve na to vycházeti, a pohledíc, jak které dílo vykonáno a uděláno jest, písaře v tom dále spraviti má; taková pak okolní neb jiná poznamenání od písaře podle jiných průvodův ku počtu položeny býti mají.

84. O vydání peněz. Co se pak synům a dcerám mým neb čeládce naší, buď peněz hotových, i jinak za všelijaký potřeby, neb na poručení, peněz po menších summách porůznu vydávati bude, na to písař pořádný partikulář založiti a držeti má, do kteréhožto vše, co se kdy toho vydá, od některého z synů mých expresse celými slovy, a podle toho i jinými ciferními počty, s pilností poznamenáno a zapisováno býti má. Než na jiná větší vydání jemu vše kvintací ode mne vydány budou. A jestliby písař sám toho zanedbati chtěl, a na ta vseckna a všelijaká vydání, co se mně, synům neb dcerám mým i jinak na poručení vydá, pořádný kvitancí, cetifikací neb podepsaný partikuláře ku počtu nepřiložil, to jemu passirováno nebude a býti nemá.

85. O registřích písaře obročního. Co se pak písaře obilného dotejče, ten se v přijímání a vydání obilí, též i vpisování registr a cedulí téhodních a vytahování pod rubriku, tím vším způsobem tak zachovati má, jakožto nahoře o písaři důchodním jest.

86. O vrubech na vydání obilí. Ačkoliv [čti: A colkoliv] písař obročí všelijakého obilí, sládkovi k polívání, pekaři, k setí, též pro koně a voly, neb šafáře na drobný dobytek, i ovčákovi vydávati bude, na to s jedním každým pořádný vruby držeti a je potom ku počtu položiti má.

Milujte spravedlnost, vy kteří soudíte zemi.

Ora et labora, dabit tibi Deus omnia bona.

EDICE:

Kalousek, Josef: Řády selské a instrukce hospodářské. In: Archiv český 22. Praha 1905, s. 298-321.